

# Tez Özetleri

Hazırlayan: Yayın Kurulu

## TARİHSEL ALANLARDA TURİZM OLGUSUNUN TASARIM-KORUMA İLİŞKİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: BODRUM ÖRNEĞİ

**ANIL, Münüre**  
Yüksek Lisans, Dokuz Eylül  
Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama  
Bölümü  
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emel Göksu  
2007, 216 sayfa.

Çeşitli uygarlıklardan bizlere kültürel miraslarımız olarak kalan tarihi kent dokuları, günümüzde yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Koruma kavramının gündeme gelmesiyle birlikte, eskiden günümüze kadar ayakta kalabilmeyi başarmış tarihi yapıların önemi giderek artmıştır. Tarihi doku, yaşamla birlikte değişmektedir. Bu değişimlerle, sosyo-kültürel yapı, fiziksel yapı ve ekonomik yapıdaki değişimler olarak karşılıklılaşmaktayız. Tarihsel dokuda turizme yönelik işlev değişiklikleri, tarihsel kimliği tahrip etmekte, değiştirmektedir. Bunun sonucu olarak tarihi yapılarda iç mekan, dış mekan kurgusu, plan seması değişmekte, ek yapılarla işlev değişiklikleri yapılmaktadır. Bu etkilerle beraber mekanların kullanımlarında değişimler ve dönüşümler meydana gelmektedir. Tarihi dokular içerisinde yer alan bu alanların kente ve gelecek nesillere birer kültür mirası olarak kazandırılması ve özgünlüğünün bozulmaması için hassaslık gerektiren bir çalışma gerektirmektedir. Turizmle beraber tarihi dokularda birçok değişim görülmektedir. Bu kapsamda bazı Avrupa kentlerinde yer alan tarihi dokuların kente yeniden kazandırılıp turizm girdisiyle bütünleşmesi örneklenmiştir. Tüm bunlar doğrultusunda Bodrum tarihi kent dokusunun bir parçası olan ve turizm girdisiyle beraber mekansal değişimlerle ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan "Kumbahçe Mahallesi" ele alınmış, alanda mevcut olan fiziksel problemler saptanmış ve tarihi dokunun yeniden kazanımı için öneriler getirilmiştir.

**Anahtar kelimeler:** Kentsel koruma, değişim, tarihi doku, turizm, kentsel dönüşüm.

## KAMUSAL ALANDA SANAT VE KENTSEL MEKANA ETKİLERİ İSTANBUL'DA HEYKEL UYGULAMALARI İRDELEMESİ

**KURT, Efe Korkut**  
Yüksek Lisans, Yıldız Teknik  
Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama  
Bölümü  
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zekiye Yenen  
2007, 137 sayfa

Kentsel mekanlar kamusal alanlar olarak toplumsal hayat ve bireyin varoluşu açısından çok önemlidir. Bu önem kamusal alanın toplumların sosyal ve günlük yaşam pratiklerinin ana fiziksel işlevsel platformunu meydana getirmesinden ve de bunun estetik düzeyini oluşturan içeriğin toplumların ve kentlerin yaşam kalitesinin düzeyi anlamında belirleyici olmasından ileri gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiği zaman kentsel mekanlar toplumdaki farklı gruplarca kamusal alanların oluşturulması ve denetlenmesi adına yapılan iktidar çatışmasının şekillendiği ve somutlaştığı alanlardır. Bu ilişki kentsel mekanların tasarım, üretim veya dönüşümleri süreçlerinin temelini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda bakıldığı zaman, ister kentsel tasarım, planlama veya kent mimarisi ile ilgili pratikler adına, ister kentsel mekanların gösterge anlamlarının analizi açısından ele alınsın, mekanın kimliğini oluşturan bu bağıntıları karşılıklı olarak değerlendirmek ve anlamak bu etkileri toplum yararına yönlendirmek açısından önemlidir. Sanat fiziksel estetiğin ulaştığı en üst seviyedeki yaratım olarak kamusal alanda uygulandığında içeriğini oluşturan gerçek toplumsal gücünü bulur. Bu güç kentin sanat ile olan karşılıklı olumlu etkileşiminden meydana gelmektedir. Kamusal içeriği ile sanat anlam boyutunu derinleştirirken, kent mekanı da sanat ile yüksek bir estetik düzeye ve güçlü bir toplumsal simgeye kavuşur. Bu açıdan kamusal alanda sanatın kentsel mekan ile ne şekilde buluşacağı hem mekansal parametreler

açısından hem de üretilecek eserin içeriğini oluşturacak olan etkiler anlamında dikkatle ele alınmayı gerektirir. Öte yandan kamusal sanatın özgürce üretilmesi ve iyi kurgulanmasının kentsel mekanlara etkisi hem fiziksel estetik hem de sosyolojik anlamları açısından yüksek seviyede olacaktır. Bu süreç kentsel mekanda konumlandırılmış bir sanat eseri, sanatsal düzeyde kurgulanmış bir kentsel mekan pratiğinin geniş aralığı içinde bir yer alabilir. Kamusal alanda sanatın kentsel mekana etkilerinin evrensel düzeyde değerlendirilmesine koşut olarak yerel düzeyde Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde en baste gelen kamusal sanat olan heykel sanatı ele alınmış ve İstanbul içinde farklı zamanlarda farklı alanlara yapılmış altı adet uygulamanın analizi ile somut olarak değerlendirilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Kamusal alan, kentsel mekan, sanat, heykel.

## KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SARIGÖL ÖRNEĞİ

**AKKOYUN, Nazım**  
Yüksek Lisans, Mimar Sinan Güzel  
Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge  
Planlama Bölümü  
Tez Danışmanı: Y. Doç. Dr. Teoman  
Tekkökoğlu  
2007, 110 sayfa

Tarih boyunca çeşitli biçimlerde ortaya çıkan kentsel dönüşüm, 1980'li yıllarda devlet ve kamu sektörü karşısında kentlerin ve özel sektörün ön plana çıkışı ve geçmiş kentsel dönüşüm uygulamalarının ortaya çıkardığı sorunlarla birlikte, günümüzün tartışılan konularından biri olmayı sürdürmektedir. Sanayi devrimiyle kentlerde meydana gelen hızlı nüfus artışı ve kentleşme, kontrolsüz ve plansız bir büyüme yaratmıştır. Sanayileşmenin getirdiği yeni fonksiyon ve işlevlere uygun olmayan geleneksel kent dokuları köhnemeye maruz kalırken fabrika çevrelerinde, işçilerin yaşadığı sağlıksız kentsel yerleşim alanları oluşmuştur. Önceleri işçi sınıfıyla sermayedarlar arasında yaşanan mekânsal ayrışma günümüzde toplum içinde

farklı grupların, tercih, istek ve beklentilerine göre çeşitlilik göstermektedir. Üst ve orta gelir grupları bütçelerine göre farklı alternatifler arasında yer seçimi tercihi yapabilmekteken, kent yoksulları kentsel dönüşüm adı altında sunulan projelerle, kendi dayanışma ve yardımlaşma ilişkilerinden koparılarak, kentsel hizmet ve servislerin görece daha düşük olduğu alanlara sürülmektedirler. Dünyada ve Türkiye’de uygulanan kentsel dönüşüm türlerinin ve araçlarının bu çalışmada incelenen Gaziosmanpaşa Sarıgöl mahallesiyle örtüşen özelliklerini ortaya koymak için öncelikle diğer kentsel ayrışma biçimleriyle benzerlikleri ortaya çıkarılmaktadır. Böylelikle benzer alanlara geçmişte uygulanan projelerin ortaya çıkardığı sorunların değerlendirilmesi yapılarak Sarıgöl Mahallesi için uygun çerçeve çizilmiştir. Sarıgöl Mahallesi halkını yerinden etmeyen, ekonomik, sosyal ve fiziksel yaşam koşullarını iyileştirmek meydana gelecek herhangi bir dönüşüm projesinin temel amacı olmalıdır. Bu doğrultuda mahallede işsizlik, yoksulluk, altyapı, eğitim ve sağlık hizmetleri öncelikli çözülmesi gereken konular olarak ortaya çıkmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Kentsel Dönüşüm, Kentsel Yoksulluk, Kentsel Ayrışma.

## **A SOCIO-SPATIAL APPROACH TO THE QUESTION OF CLASS AND CONSCIOUSNESS FORMATION IN A LOCAL SETTING: THE CASE OF BURSA INDUSTRIAL WORKERS**

**ERENGEGZİN, B. Çavlan**  
**Yüksek Lisans, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler**  
**Tez Danışmanı: Doç. Dr. H. Tarık Şengül**  
**2008, 294 sayfa**

Bu tezin amacı yerel bir mahalde sınıf ve bilinç oluşumunu araştırırken aynı zamanda sınıf-bilinci odağının yerel-topluluk ve devlet gibi farklı bilinç oluşumu odakları ile etkileşimini incelemeye olanak sağlayacak bir teorik çerçeve geliştirmek ve uygulamaktır. Söz konusu süreçlerin ilişkisel olarak kavranabilmesi için bu tür bir yaklaşım yerele

bağlılık-bağımlılık, mekansal sabit, sabitlik ve hareketlilik gibi mekansal dinamiklerin de hesaba katılmasını gerektirmektedir. Tez, tarihsel coğrafyacı materyalist yaklaşım(lar)-dan eleştirel bir biçimde faydalanarak, ‘yerellik-genel toplum’ ve ‘yapı-bilinç’ arasındaki gerilimleri çözümlenmeye çalışmaktadır. Bu gerilimler bütünsel ve işlevsel bir kavramsal çerçeve içinde birleştirilerek, kentsel ‘yapılandırılmış uyumluluklar’ içindeki karmaşık ilişki örüntüleri ve bunların sınıf ve bilinç oluşumu süreçleri üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu gerilim alanlarının kentsel süreçler boyunca nasıl içiçe geçtiğini anlamak kent mekanında sermayeye karşı işçi sınıfı tarafından verilen somut mücadelelere belkemiği oluşturmak açısından önemlidir.

Bu konular Bursa’da yer alan iki işçi-sınıfı mahallesine referansla tartışılmaktadır. İncelenen mahallelerden Emek plansız gelişmiş, kaçak yapılaşmış bir yerleşim olarak daha çok düşük-ücretli ve göçle gelen sanayi işçilerini barındırmaktadır. Düşük-maliyetli konut kooperatiflerinden oluşan diğer mahalle Akpınar ise sosyal güvenceli ve görece yüksek-ücretli yerel işçiler için daha iyi bir yaşam kalitesi sunan planlı bir yerleşimdir. Alan çalışması, emek pazarı, konut pazarı ve yerele bağlılık-bağımlılık ile sermaye ve emek tarafından sabitlilik-hareketlilik üzerine geliştirilen stratejiler arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Bu stratejilerin niteliği sınıf, yerel-topluluk ve devlet bilinç oluşumu odakları arasındaki ilişki örüntülerinin ve yerel uyumluluk oluşumu süreçlerinin karşılıklı olarak birbirini nasıl şekillendirdiğine dair bir hikayeyi de anlatmaktadır aynı zamanda.

Bu bağlamda genel bir varsayım sınıf-temelli bilinç oluşumunun topluluk-temelli bilinç oluşumu benzeri farklı bilinç odakları tarafından engellendiği şeklindedir. Ancak bu çalışma göstermektedir ki topluluk-temelli bilincin ta kendisi ele alınan topluluklarda büyük ölçüde eksiktir ve topluluk-temelli ilişkilerin yerelde işçiler tarafından kullanımı genellikle kişisel fayda sağlamaya yönelik stratejilere işaret etmektedir. Bu anlamda, topluluk-temelli bilincin eksikliği sınıf-temelli bilinç oluşumu için daha etkili stratejiler geliştirilmesine yol açmamakta, hatta belki de bireyselleşmiş-bilinç biçiminin ağırlıkla hakim olduğu koşullarda sınıf-temelli bilinç gelişimini engelleyen olumsuz bir başka etki olarak kaydedilmektedir.

## **YÖNETİM MEKANİZMALARININ KENTSEL DÖNÜŞÜM ALGISI VE UYGULAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: İNGİLTERE, ALMANYA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİ**

**ERASLAN, İkin Güneş**  
**Yüksek Lisans, Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü**  
**Tez Danışmanı: Doç. Dr. İclal Dinçer**  
**2007, 288 sayfa**

Türkiye’de “kentsel dönüşüm” uygulamaları, “çoğunlukla Avrupa uygulamalarından ithal edilmiş model ve araçların kullanıldığı, parçacıl ve anlık çözümler üreten bir müdahale biçimi” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tür parçacıl ve tek boyutlu müdahalelerin, uzun vadede kent mekanında, sosyo-ekonomik ve doğal yapıda olumsuz değişimlere neden olması olasıdır. Bu noktada ülkenin hukuki altyapısının, sosyo-kültürel ve ekonomik koşullarının, yönetim mekanizmalarının ve doğal değerlerinin göz önünde bulundurulduğu, özgün bir “dönüşüm” yaklaşımının oluşturulması şarttır.

Böyle bir yaklaşımın geliştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan literatür çalışmalarına, “yönetim mekanizmalarının kentsel dönüşüm algısı ve uygulamaları üzerindeki etkisi”nin çözümlenmesi yönünde bir katkı sunmak doğrultusunda; iki ayrı Avrupa ülkesinde (İngiltere ve Almanya) sürdürülmekte olan kentsel dönüşüm uygulamalarının birbirleri ve Türkiye’deki kentsel dönüşüm uygulamaları ile aralarındaki farklılıkların, yönetim mekanizmaları, mevzuatları ve kurumsal araçları ekseninde incelendiği bu çalışma kapsamında; her üç ülkenin de devlet yapısı, yönetim gelenekleri en üst düzey olan “merkezi yönetim” birimlerinden, en alt düzey olan “yerel yönetim” birimlerine kadar incelenmiş, bu birimler arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. Ele alınan bu üç ülkeden birer dönüşüm projesi; dönüşüm sürecine dahil olan aktörler, bu aktörlerin kullandıkları araçlar (kurumsal araçlar) ve aktörler arasındaki yetki dağılımı kapsamında değerlendirilmiştir.

İngiltere ve Almanya'da uygulanmakta olan dönüşüm projelerinde benimsenen yaklaşımların, söz konusu ülkelerin devlet yapılanmaları, mevzuatları ve yönetim mekanizmaları ile doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür. Türkiye başlığı altında incelenmiş olan dönüşüm projesindeki yaklaşımların ve projede görev alan aktörler arasındaki ilişkilerin ise; ülkenin yönetim mekanizmalarının işleyişinden oldukça kopuk, devletin ve planlama politikalarının temel ilkelerine aykırı bir yapıda sürdürüldüğü görülmüştür.

**Anahtar Kelimeler:** Kentsel dönüşüm, yönetim mekanizması, mevzuat, kurumsal araç, proje aktörleri.

## IMPACTS OF PRIVATIZATION ON URBAN PLANNING: THE TURKISH CASE (ANKARA) (ÖZELLEŞTİRMENİN KENT PLANLAMAYA ETKİLERİ: TÜRKİYE (ANKARA) ÖRNEĞİ)

EREN, Şirin Gülcen  
Doktora, Orta Doğu Teknik Üniversitesi,  
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü  
Tez Danışmanı: Doç. Dr. H. Çağatay  
Keskinok ; Doç. Dr. Özcan Altaban  
2007, 448 sayfa

Kentsel planlama ve özelleştirme arasındaki "gerilimle" kentsel mekanın metalaştırılması arttıkça, kentsel planlama yazınındaki özelleştirme tartışması çoğalmaktadır. Kamu arazilerinin özelleştirilmesi ve bunun kentsel planlama süreçlerine etkileri ile, rant, mülkiyet ve kamu yararı konularındaki teorik çerçeve üzerine sınırlı sayıda çalışma, bu tezin amaçlarını şekillendirmiştir. Tüm bu olgular tezimize temel oluşturmuştur. Bu tez, kentsel mekanda tarihsel bir kapsamda

özelleştirme ile yaratılan kapitalist üretim ile kamu mülkü arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlamaktadır. Eleştirel değerlendirme, Ankara kentindeki bir de jure-özelleştirme örnek olayındaki uygulama farklılıkları, ilgili planlama yaklaşımları ve süreçleri, aktörlerin rolleri ile, çevre alanlar ve kent makroformundaki mekansal etkileri çevresine odaklanmıştır: Et ve Balık Ürünleri (EBÜ A.S.) Akköprü Mezbaha Alanı. Bu örnek olay çalışmasında piyasa mekanizmalarının nasıl islediği ve davrandığı nedenleriyle analiz edilmiştir.

Bu tez, ilgili süreçlerin ve uygulamanın farklı olması nedeniyle, de jure-özelleştirme ve de facto-özelleştirme kavramsal ayrımının kentsel planlama için anlamlı olabileceğini tartışmaktadır. Her ne kadar her bir "de jure-özelleştirme (özelleştirme)" deneyimi kendi dinamiklerine sahip ve özgün örneklerse de, Türkiye'deki uygulama, dünya örneklerinden farklılaşmaktadır. İlk olgu, aynı mevzuat kapsamında Türkiye'nin tasfiye, hibe, özelleştirme ve sosyalizasyonu birlikte tatbik etmesidir. İkinci olarak, de jure-özelleştirme kamu arazisi özelleştirilmesi yönelimidir. Üçüncü olarak, noktasal bir müdahale olarak, özelleştirmenin kentsel planlamaya ve kentlerin planlı büyümelerine doğrudan etkileri vardır. Kentleşme süreçleri tamamen piyasa güçlerine bırakıldığı için rasyonel planlamanın denetimi altındadır. Bu de jure-özelleştirme sürecinde, kent mekanı piyasa yönelimli planlama yaklaşımlarıyla (yeniden) üretilmekte ve kamu yararı kavramı (kent planlarında) ihmal edilmektedir. Piyasa yönelimli planlama yaklaşımları "güç" araçlarını kontrol etme eylemi haline almış, devletin üretim faaliyetlerini sonlandırmış, diğer mekanların rekabet edebilirliğini azaltırken "tüketim mekanları" yaratmış ve kamu arazisine "mal" muamelesi yapmıştır. Kentsel planlarla tanımlanan kamu mekanı toplum tarafından kullanılan özel mekanlar haline almıştır. Bunun sonucunda, kamu mekanının kamu malı karakteri kaybolmuştur. Diğer

bir deyişle, piyasa kurumunun istemlerinin özel yararlar için önceliği vardır ve sermayedarın mantığı kent mekanını (yeniden) üretmektedir. Üretimin devamlılığı kararı sermayedara bırakılmıştır. Bu nedenle, özelleştirme sürecindeki kentsel planlama gerçek arazi değerini bulma, rant yaratma yanı sıra, gelişme potansiyeli ve ayrıcalıklı imar haklarının aktarımı eylemine dönüşmektedir. Bu olgu, kentsel planlamada bir paradigma değişimini kast etmektedir.

Bu oluşumlar, planlama ve piyasa kurumlarının her ikisinin de meşruiyetini tartışılır hale getirmektedir. Bu tez, eğer de jure-özelleştirme önlenemez ise, piyasa kurumu ve kentsel planlamanın meşruiyeti için saf piyasa eleştirel kapsamlı rasyonel planlamanın bir tarafa bırakılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Kentsel planlama var olmadan piyasa meşru ve güvenilir olmayacaktır. Piyasa ayrıca kamu yararı için olmalıdır aksi halde, kendi meşruiyetini sarsacaktır. Kentsel planlamanın özelleştirme ile kamu yararı için eklenmesi ancak bundan sonra telaffuz edilebilir. Diğer bir deyişle, eğer kamu yararı tüm plan hiyerarşisindeki nesnellik olursa, özelleştirme kentsel planlama tarafından mekansal bağlamda bir ideoloji olarak kabul edilebilecektir. De jure-özelleştirme sürecinde, idari eylem, kent mekanının (yeniden) üretimi, ekonomik konular ve kamu yararı konuları kapsamında belirsizlikler, ikilemler ve sorun alanları mevcuttur. Bunlar bilinmeden, piyasa eleştirel kentsel mekanın (yeniden) üretimi mantıksız olacaktır. Sonuç olarak, bu tezde de jure-özelleştirme ile ilgili planlama süreçleri, kentsel planlamayı bir kurum ve ideoloji olarak güçlendirmek için tanımlanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Özelleştirme [De jure-özelleştirme/De facto-özelleştirme], Kamu Yararı, Piyasa Eleştirel Yaklaşım, Piyasa Yönelimli Yaklaşım, Kentsel Mekanın (Yeniden) Üretimi.